

## Nr 16

**Socialförsäkringsutskottets betänkande i anledning av motioner angående utvidgad ersättningsrätt enligt lagen om allmän försäkring.****Motionerna**

I detta betänkande behandlas

motionen 1972:325 av herr Molin m. fl. (fp), vari hemställs att riksdagen hos Kungl. Maj:t begär att förslag snarast framläggs till sådana ändringar i reglerna om ersättning från allmän försäkringskassa att ersättning normalt skall kunna utgå för viss del av kostnaden för allmän hälsokontroll,

motionen 1972:669 av herr Larsson i Vänersborg m. fl. (s), vari hemställs att riksdagen hos Kungl. Maj:t begär utredning av möjligheterna till en reform som innebär att alla synskadade barn under nio års ålder erhåller kostnadsfria glasögon,

motionen 1972:784 av herr Fälldin m. fl. (c), vari hemställs att riksdagen hos Kungl. Maj:t anhåller om utredning av förutsättningarna för att i systemet med enhetliga läkarvårdskostnader införa åtgärder inom hälsovård och förebyggande sjukvård,

motionen 1972:981 av herr Olsson i Kil m. fl. (fp), vari hemställs att riksdagen hos Kungl. Maj:t begär att förslag framläggs under 1972 angående bidrag inom den allmänna försäkringens ram till glasögon för i första hand barn t. o. m. grundskoleåldern och pensionärer.

**Gällande bestämmelser**

Enligt lagen om allmän försäkring är sjukförsäkringsförmånerna – fränsett den hjälp som utgår i samband med havandeskap – begränsade till att avse ersättning vid sjukdom. Enligt 2 kap. 2 § lagen om allmän försäkring (AFL) utgår sålunda ersättning för utgifter för läkarvård endast vid sjukdom, som enligt läkares utsago kräver sådan vård. Ersättningsberättigad sjukhusvård är enligt 4 § samma kapitel endast sådan vård, som är erforderlig på grund av sjukdom eller förlossning. Sjukpenning utgår endast vid sjukdom, som förorsakar nedsättning av arbetsförmågan med minst hälften. Bestämmelserna innebär att ersättning som regel inte kan lämnas för förebyggande hälsovård.

Från huvudregeln att sjukvårdsförmåner utgår endast vid sjukdom görs ett undantag i 2 kap. 7 § AFL. Enligt detta lagrum har försäkringskassa rätt att med arbetsgivare, som anordnar läkarvård eller vidtar andra sjukvårdande åtgärder så att kassans utgifter för sjukvårdsersättning kan antas minska, träffa överenskommelse om skälig gottgörelse för arbets-

givarens kostnader. Genom en sådan överenskommelse kan försäkringskassan ersätta även hälsovårdande åtgärder. Till sådana åtgärder räknas undersökningar för erhållande av arbetsanställning, kontrollundersökningar, yrkeshygienisk verksamhet o. d. Enligt särskilda tillämpningsföreskrifter får kassan förbinda sig att gottgöra arbetsgivaren med högst hälften av hans nettokostnad för sjukvårdande åtgärder. Har arbetsgivaren vidtagit även hälsovårdande åtgärder får gottgörelsen bestämmas till högst hälften av de sammanlagda kostnaderna för sjuk- och hälsovård under förutsättning att minst hälften av kostnaderna kan antas belöpa på de sjukvårdande åtgärderna. Överenskommelse skall för att bli gällande fastställas av riksförsäkringsverket.

Med sjukförsäkringen är läkemedelsförmånerna sammankopplade på det sättet att den som är berättigad till sjukvårdsförmåner också är berättigad till läkemedelsförmåner. Dessa regleras i förordningen (1954:519) angående kostnadsfria eller prisnedsatta läkemedel jämte tillämpningsföreskrifter (1954:735). Liksom sjukvårdsförmånerna utgår läkemedelsförmånerna endast vid sjukdom. Bestämmelserna om kostnadsfria läkemedel innebär att försäkrad, som lider av långvarig och allvarlig sjukdom, har rätt att utan kostnad erhålla läkemedel under förutsättningar, som närmare anges i en särskild kungörelse med förteckning över kostnadsfria läkemedel. Försäkrad som lider av annan sjukdom har rätt att till nedsatt pris inköpa läkemedel på apotek. För båda förmånerna gäller som villkor att läkare eller tandläkare utfärdat recept på läkemedlet.

Från ett särskilt anslag under socialhuvudtiteln utgår statsbidrag till vissa hjälpmedel för handikappade. Statsbidrag utgår till sjukvårdshuvudmännen och vissa institutioner med hela kostnaden för bl. a. ortopediska hjälpmedel, elektriska hjärtstimulatorer, talapparater, hörapparater och vissa hjälpmedel för den dagliga livsföringen. Bidragsbestämmelserna återfinns i kungörelsen (1968:238) om statsbidrag till vissa hjälpmedel för handikappade samt i tillämpningsföreskrifter som socialstyrelsen utfärdat med stöd av kungörelsen. I en av styrelsen upprättad hjälpmedelsförteckning upptas de hjälpmedel som berättigar till statsbidrag. Bland hjälpmedlen för den dagliga livsföringen ingår bl. a. hjälpmedel för synskadade, varmed i detta sammanhang avses personer med en synskärpa av högst 0,2 dioptrier på bästa ögat och med påtagliga svårigheter att läsa vanlig tryckt text. Sådana synskadade kan erhålla vissa optiska hjälpmedel, t. ex. förstoringsglas, luppglasögon och kontaktlinser.

### **Tidigare riksdagsbehandling m. m.**

Riksdagen har tidigare haft att ta ställning till motionsyrkanden som syftat till en utvidgning av sjukförsäkringens hjälpformer till att omfatta även andra förmåner än sådana som utgår i anledning av sjukdom i lagens mening. Här må hänvisas till följande av riksdagen godkända utlåtanden av *andra lagutskottet*, 1962:11, som bl. a. rörde ersättning för utgifter för behandling av gomdefekta barn, 1967:58 rörande bl. a. frågan om vuxna

neurosedynskadades rätt till fria läkemedel, 1968:9 om ersättning enligt lagen om allmän försäkring i samband med transplantation och 1970:77 om ersättning från sjukförsäkringen för borttagande av tatuering.

Frågan om statsbidrag för inköp av glasögon har aktualiserats i riksdagen vid ett par tillfällen. Ett motionsyrkande om bidrag till glasögon till synskadade barn behandlades av *statsutskottet* i dess av riksdagen godkända utlåtande 1968:88. Utskottet erinrade om att handikapputredningen övervägt frågan och funnit att den krävde ytterligare utredning. Utskottet förutsatte att en sådan utredning skulle komma till stånd. Även vid 1970 års riksdag behandlades liknande motionsyrkanden. Enligt *statsutskottet* fanns det anledning att pröva frågorna i anslutning till pågående utredningsarbete på handikappområdet och att därvid överväga möjligheterna till en avgränsning av en eventuell bidragsgivning till sådana fall då särskilda skäl föreligger. (SU 1970:5). Riksdagen beslöt att ge Kungl. Maj:t till känna vad utskottet anfört.

Frågan om ersättning från den allmänna försäkringen för kostnader för hälsokontroll och annan förebyggande hälsovård har tidigare prövats av riksdagen endast vid något enstaka tillfälle. Riksdagen har däremot åtskilliga gånger behandlat andra frågor rörande den förebyggande hälsovården. Vid 1966 års riksdag väcktes sålunda motioner med förslag om försöksverksamhet med s. k. riktad hälsokontroll med speciell inriktning på hjärt- och kärlsjukdomar samt cancersjukdomar. Motionerna avslogs av riksdagen på hemställan av *allmänna beredningsutskottet* (ABU 1966:21), som hänvisade till de initiativ som redan tagits i fråga om riktade hälsokontroller och till att såväl landstingen som medicinalstyrelsen hade sin uppmärksamhet riktad på behovet av en utvidgning av denna verksamhet. Det kan också erinras om att riksdagen under en följd av år anvisat medel för allmän hälsokontroll. Dessa har bl. a. använts för försöksverksamhet med allmän hälsokontroll i Gävleborgs län under budgetåret 1969/70 liksom under innevarande budgetår.

Förslagen i motionerna 1972:325 och 1972:784 kan ses som delfrågor i ett större problemkomplex som gäller den fortsatta utbyggnaden av hälso- och sjukvården. Det kan därför erinras om att motionsyrkanden om utarbetande av ett hälso- och sjukvårdspolitiskt program behandlats bl. a. av 1971 års riksdag. Motionerna avstyrktes av *socialutskottet* i dess av riksdagen godkända betänkande 1971:30 med hänvisning bl. a. till att ett omfattande utredningsarbete pågick rörande planeringen av hälso-, sjuk- och socialvården. Vid samma riksdag avslogs motioner som syftade till genomförandet av en utvidgad hälsouppllysning (SoU 1971:5 s. 27 ff). Vid årets riksdag har framförts likartade förslag om ett hälso- och sjukvårdspolitiskt program och om hälsouppllysning. Dessa har delvis behandlats av *socialutskottet*, som i sitt betänkande 1972:5 (s. 21 ff) avstyrkt ifrågasvarande motioner.

Vid 1971 års riksdag behandlade *socialförsäkringsutskottet* bl. a. dels två motioner, i vilka framställdes yrkanden som i allt väsentligt överensstämmer med yrkandena i motionerna 1972:325 och 1972:784, dels en

motion med så gott som identiskt samma yrkande som i motionen 1972:981. Utskottet inhämtade yttrande över motionerna från ett flertal myndigheter och organisationer. I sitt betänkande nr 41 erinrade utskottet om att frågor med direkt eller nära anknytning till de i motionerna framförda förslagen var föremål för utredning i skilda sammanhang och anförde vidare bl. a.:

Syftet med de förmåner som enligt gällande regler kan utgå från sjukförsäkringen är att kompensera för inkomstbortfall och kostnader som föranleds av sjukdom. En utvidgning av ersättningsrätten till att omfatta även sådana kostnader som avses med motionerna förutsätter att den nuvarande huvudprincipen att — frånsett havandeskap — endast sjukdom är ersättningsgrundande måste helt eller delvis överges. En sådan ändring av grunderna för det nuvarande sjukförsäkringssystemet måste enligt utskottets mening föregås av ingående överväganden. Kostnads- sidan måste studeras, och de betydande kostnadsökningar, som följer av en sådan ändring, medför att en prioritering måste göras i förhållande till andra reformkrav inom den allmänna försäkringens ram. Även om utskottet i och för sig har förstäelse för de synpunkter som ligger bakom motionärernas önskemål anser utskottet därför i likhet med de flesta remissinstanser som hörts i ärendet att resultatet av det utredningsarbete som pågår på området måste avvaktas innan de i motionerna framförda kraven kan tas upp till närmare prövning.

På utskottets hemställan avlog riksdagen motionerna.

### **Pågående utredningsarbete**

Genom beslut den 29 maj 1969 uppdrog Kungl. Maj:t åt socialstyrelsen att verkställa en utredning om utvecklingen av hälsoundersökningar och annan förebyggande hälsovård samt att därvid undersöka hur denna verksamhet kunde samordnas och författningsmässigt och organisatoriskt inordnas i det system som gäller för den av samhället bedrivna sjukvården. Enligt beslutet skall styrelsen under utredningen i samråd med riksförsäkringsverket överväga avgränsningen av de sjukvårdsåtgärder som ersätts av den allmänna försäkringen. Utredningsarbetet beräknas pågå hela 1972.

Efter Kungl. Maj:ts bemyndigande i juni 1969 tillkallades en utredningsman för att utreda vissa frågor rörande sjukvårdskostnaderna, innefattande dels en samhällsekonomisk analys rörande sjukvårdskostnadernas utveckling, dels en teknisk undersökning rörande verkningarna individuellt och kollektivt av nuvarande metoder för sjukvårdskostnadernas finansiering (sjukvårdskostnadsutredningen). Utredningens arbete beräknas pågå hela 1972.

Frågan om statligt ekonomiskt stöd för inköp av glasögon övervägs f. n. inom socialdepartementet. En arbetsgrupp inom departementet har varit sysselsatt med att söka klarlägga problemets kvantitativa omfattning och att undersöka lämpliga principer för avgränsning av de grupper som kan tänkas komma i fråga för stödet liksom de ekonomiska konsekvenserna av olika alternativa lösningar. Resultatet av gruppens arbete har nyligen framlagts och man kommer inom departementet att under den närmaste tiden ta ställning till frågans vidare behandling.

## Utskottet

Enligt lagen om allmän försäkring är sjukförsäkringsförmånerna – frånsett den hjälp som lämnas i samband med havandeskap – begränsade till att avse ersättning vid sjukdom. Även de med sjukförsäkringen sammankopplade läkemedelsförmånerna, dvs. rätten till kostnadsfria eller prisnedsatta läkemedel, utgår endast vid sjukdom. Ersättning för utgifter för hälsokontroll och annan hälsovård kan således inte utgå till den vårdsökande. Däremot kan arbetsgivare enligt 2 kap. 7 § AFL efter överenskommelse med försäkringskassa erhålla viss gottgörelse för sjuk- och hälsovård som han anordnar för sina anställda.

I förevarande motioner framläggs förslag som syftar till att också andra vårdutgifter och kostnader än sådana som föranleds av sjukdom skall kunna ersättas från den allmänna försäkringen.

I motionen 1972:325 krävs att det snarast införs möjligheter att erhålla ersättning från försäkringskassa för viss del av kostnaden för allmän hälsokontroll. Motionärerna framhåller att en ökad satsning på den förebyggande hälsovården är angelägen, inte minst med tanke på samhällets stigande kostnader för hälso- och sjukvård, och att ett sätt att stimulera den förebyggande hälsovården är att ge möjligheter till ersättning för kostnader i samband med hälsokontroll. Också motionen 1972:784 syftar till en utvidgning av den förebyggande hälsovården, bl. a. i form av ökad hälsouppllysning och hälsokontroll, och till ett inordnande av hälsovården under sjukförsäkringen. Motionärerna hemställer om utredning av förutsättningarna för att hälsovård och förebyggande sjukvård skall kunna omfattas av sjukvårdsreformen.

I motionerna 1972:669 och 1972:981 behandlas frågan om ersättning för glasögon. Enligt motionen 1972:981 bör målet på längre sikt vara att samhället står för grundkostnaderna för alla, som till följd av synskador är i behov av glasögon. Motionärerna påpekar att en reform kan genomföras stegvis, så att samhället först hjälper de ekonomiskt hårdast drabbade grupperna, och anser att redan under innevarande år förslag bör framläggas om bidrag från den allmänna försäkringen till glasögon för barn till och med grundskoleåldern och pensionärer. I motionen 1972:669 begärs utredning av möjligheterna att genomföra en delreform som innebär att alla synskadade barn under nio års ålder erhåller kostnadsfria glasögon.

Utskottet behandlade i sitt betänkande 1971:41 motionsyrkanden som i huvudsak överensstämmer med dem som framförts i motionerna 1972:325, 1972:784 och 1972:981. Utskottet erinrade om att en sådan utvidgning av rätten till ersättning från sjukförsäkringen som föreslagits skulle innebära ett övergivande av den gällande huvudprincipen att endast sjukdom är ersättningsgrundande. En sådan ändring måste, som utskottet framhöll, föregås av ingående överväganden, såväl med hänsyn till kostnaderna som med hänsyn till andra reformkrav inom den allmänna försäkringen. Utskottet förklarade sig ha förståelse för de synpunkter som låg bakom motionärernas önskemål men ansåg, i likhet med flertalet

av de remissinstanser som hörts i ärendet, att resultatet av det utredningsarbete som pågick på ifrågavarande områden måste avvaktas, innan de i motionerna framförda kraven kunde tas upp till närmare prövning. På utskottets hemställan avslög riksdagen motionerna.

Frågor som har samband med kraven på utbyggnad av den förebyggande hälsovården är för närvarande föremål för utredning. Socialstyrelsen fick 1969 Kungl. Maj:ts uppdrag att verkställa utredning om utvecklingen av hälsoundersökningar och annan hälsovård och att därvid undersöka hur denna verksamhet skulle kunna inordnas i den av samhället bedrivna sjukvården. Under utredningen skulle styrelsen i samråd med riksförsäkringsverket överväga avgränsningen av de sjukvårdande åtgärder som ersätts av den allmänna försäkringen. Enligt vad utskottet inhämtat beräknas utredningsarbetet pågå hela 1972. Det kan vidare hänvisas till det arbete som pågår inom sjukvårdskostnadsutredningen, som enligt direktiven skall göra en samhällsekonomisk analys rörande sjukvårdskostnadernas utveckling och en undersökning av verkningarna av nuvarande metoder för sjukvårdskostnadernas finansiering.

Utskottet finner det angeläget att frågan om den förebyggande hälsovårdens ställning i förhållande till sjukförsäkringen blir klarlagd. Som utskottet framhöll vid förra årets riksdag är det emellertid inte möjligt att utan ingående överväganden ta ställning till en eventuell utvidgning av rätten till ersättning från den allmänna försäkringen. Utskottet vill emellertid framhålla det önskvärda i att resultatet av det utredningsarbete, som sedan 1969 pågår i denna fråga, snarast möjligt redovisas. I avvaktan härpå finner utskottet sig inte ha anledning föreslå riksdagen att vidta någon ytterligare åtgärd i saken. Utskottet avstyrker därför motionerna 1972:325 och 1972:784.

Frågan om statligt bidrag till inköp av glasögon är för närvarande föremål för socialdepartementets uppmärksamhet. En arbetsgrupp inom departementet har sedan förra året varit sysselsatt med att klarlägga problemets omfattning och fastställa principerna för det ytterligare utredningsarbete som kan visa sig erforderligt. Gruppen har nyligen lagt fram resultatet av sitt arbete och man kommer inom departementet under den närmaste tiden att ta ställning till frågans vidare behandling.

Med hänsyn till att frågan om statligt stöd för inköp av glasögon sålunda alltjämt är föremål för överväganden inom socialdepartementet finner utskottet sig sakna anledning frångå sin förra året redovisade uppfattning att något initiativ i frågan från riksdagens sida för närvarande inte erfordras. Utskottet avstyrker således även motionerna 1972:669 och 1972:981.

Med hänvisning till det anförda hemställer utskottet

att riksdagen avslår

- 1) motionen 1972:325,
- 2) motionen 1972:669,
- 3) motionen 1972:784,
- 4) motionen 1972:981.

Stockholm den 21 mars 1972

På socialförsäkringsutskottets vägnar

TORSTEN FREDRIKSSON

*Närvarande:* herrar Fredriksson (s), Lundberg (s), fröken Sandell (s), herrar Ringaby (m), Karlsson i Ronneby (s), Magnusson i Nennesholm (c), Persson i Stockholm (s), Mundebo\* (fp), fru Håvik (s), fröken Pehrsson (c), herrar Marcusson\* (s), Olsson i Stockholm (vpk), Andersson i Nybro (c), fröken Bergström (fp) och herr Andersson i Ljung (m).

\* Ej närvarande vid betänkandets justering.

### Reservation

av herr Mundebo (fp) och fröken Bergström (fp) som

*dels* anfört följande

”Vi vill med anledning av motionerna 1972:325 och 1972:784 kraftigt understryka betydelsen av ökade samhällsinsatser när det gäller hälsoundersökningar och annan förebyggande hälsovård. Inte minst med tanke på samhällets snabbt stigande kostnader för sjukvård måste sådana insatser anses angelägna. Som det nu är kan ersättning för förebyggande hälsovård inte utgå från den allmänna försäkringen annat än i sådana fall, då försäkringskassa träffat särskilt avtal med arbetsgivare som anordnar hälso- och sjukvård. Det förekommer emellertid ingen skyldighet för försäkringskassorna att ingå sådana överenskommelser. Antalet avtal av detta slag tycks också variera betydligt från kassa till kassa. Enligt vår mening medför detta orättvisor genom att anställda med en aktiv arbetsgivare, som föranstaltar om hälsokontroll, kan få ersättning för sina kostnader medan andra, som själva ordnar sin hälsokontroll, inte kan få ersättning. Det bör vara självklart att också den förebyggande hälsovården görs tillgänglig för alla medborgare på rimliga ekonomiska villkor. En naturlig lösning av denna fråga borde vara att, som föreslås i motionen 1972:325, låta en viss del av kostnaden för allmän hälsokontroll ersättas från den allmänna försäkringen. Det är, som motionärerna i denna motion också framhåller, svårt att överblicka de ekonomiska konsekvenserna av en sådan reform, som självfallet måste föregås av ingående överväganden. Emellertid är det angeläget att frågan får en snar lösning. Vi finner det otillfredsställande att det utredningsarbete som pågått sedan 1969 ännu inte lett till något resultat och att det beräknas pågå hela 1972. Utredningsarbetet bör därför enligt vår mening påskyndas. Vi vill följaktligen tillstyrka yrkandet i motionen 1972:325. Härigenom torde också syftet med motionen 1972:784 i huvudsak bli tillgodosett.

Vi anser det vidare angeläget att en positiv lösning av de frågor, som aktualiserats i motionerna 1972:669 och 1972:981, snarast kommer till stånd. Med hänsyn till att frågan om statligt stöd för inköp av glasögon är föremål för överväganden inom socialdepartementet anser vi emellertid att dessa motioner inte för närvarande kräver något riksdagens initiativ.”

*dels* ansett att utskottet under punkterna 1 och 3 bort hemställa

”att riksdagen med bifall till motionen 1972:325 och i anledning av motionen 1972:784 hos Kungl. Maj:t begär att förslag snarast framläggs till sådana ändringar i reglerna om ersättning från allmän försäkringskassa att ersättning normalt skall kunna utgå för viss del av kostnaden för allmän hälsokontroll.”